

Культура і Побут

№ 14

Неділя, 4-го квітня 1926 р.

№ 14

Зміст: Літературне життя. Г. К. 3-й плужанський з'їзд. — А. Лейтес. Невдалий роман. — С. Пилипенко. Шмат останній. — Гр. Енік. Як же бути? Вірші. А. Дикий. Зрастуй місто. П. Ванченко. Донбас. Красназастаю. Проф. О. Ветухов. Чи справді географія є красназастаю. Л. Блок-нот західно-європейської літератури. Ян працював Густав Флобер. Нові видання. Хроніка. Шахи й шахи.

3-й плужанський з'їзд.

Встрєте з'їзжаються з міст і містечок селянські письменники, підсумки своєї праці підвести та про дальшу роботу порадитись. І те і друге в умовах нашого літературного сьогодні набирає серйозного значіння для письменницької організації.

Коли пригадаємо попередні з'їзди плужан, то чи не основними питаннями на них були справи організаційні. Гаслом було ширення в маси плужанської організації, втягування до неї по змозі того молодша селянського, що виникло пахило до письменства. Внаслідок цього — філії, студії, гуртки, що вкріпили своєю сіткою майже всю Україну. Це ширення плужанських організацій цілком відповідало тим завданням, що їх ставив перед собою «Плуг»: дати не тільки книжку для сільського читача, а й підготувати ґрунт в селі чи містечку для тієї саме книжки, створити певну аудиторію, що нову книжку, раздільну могла б приймати. Завдання так би можна, не лише творче, а й культурно-просвітне — бути допоміжною організацією державним політосвітнім установам в їх праці по політвихованню мас.

Звідціль і метод роботи плужанський: літературні вечірки і цілком утилітарний характер їхньої творчості. Треба було боротися з релігійними забобами, з щедрівками чи що — писалися відповідні оповідання, перероблялися колядки. Улаштується день врожаю — плужане давали агітку, інспірацію, святкували якийсь день революційних перемог — писалися вірші й декламувалися перед зборами.

На велика масова культурно-освітня робота у свій час набула позитивну оцінку з боку політосвітніх установ і керівних органів партії.

Та життя не знає застиглих форм. Коли в перші роки радянського мирного будівництва гаслом була різкість продукції, то зараз «дайш» якість. Треба вийти добре виробити валізо, дати хорошу мануфактуру, вишукати не тільки, з висівками хліб, шита не аби яке взуття.

Теж саме і на фронті культурно-освітнього взагалі і зокрема політосвітньому. Не може бути кустарництва, агітки, бо вона не вражає маси, бо робітничо-селянська маса вже надто виросла і потребує поглибленого знання кваліфікації.

Звідціль гасло кваліфікації і на літературному полі. Коли три роки ще тому привітливо агітаційно оповідання могло виконувати організаційну роль, — а в цьому і полягає завдання мистецтва. — то зараз, зокрема, воно не достатнє. Читач

Невдалий роман.

(«ЦЕМЕНТ» ГЛАДКОВА).

Замисел — великий, тема — потрібна, тло — найцікавіше. Роман ставить собі за мету показати робітничі заводські будні в роки зародження НЕП'у, віднесення й захват трудового будівництва, відродження заводу робочими руками, поглинення особистого суспільним, тили робітників-комуністів, і найголовніше — тили низової жінок. Роман претендує, таким чином, бути майже епопеєю, чимсь подібним до радянської трудової «Одисеї», чимсь подібним до «Праці і дня» Гезіода.

Коли на «Ізидях» сучасності, на «Громадянській війні» багато художників влямало собі зуби, то якжеж художникові, що береться малювати побут «радянського будівництва». Та ж відомо, що найтрудніше оповідувати прості будні, бо ж надто тяжко вибрати в романтичні шати «тиху сапу» мирного трудового будівництва і майже не можливо знизити літературними словами показати тих «крихіт, як гвіздки» людей, що волили робити революцію, а ніж розмовляти про неї.

Коли б малоса — по латинському принципу — «ut desint vires, tamen est laudanda voluntas» — хвалити художника за його замисел, за його наміри, то Гладкова треба б було довго й дуже хвалити. Велике й непомірне завдання взяв на себе автор «Цемента». Коли він зараз зажив великої популярності й досяг чималого успіху в руського читача, коли про «Цемент» багато дискутують і говорять, то це він завдячує своїй темі. Сама по собі тема (як любив казати Розанов) — геніальна. Тема — сучасна, тили, які подас роман, — живі й близькі нам тили.

Та чи геніальний автор, що взявся за цю «геніальну тему»? Чи знайшов він живі, життєві слова для живих тили? На жаль, на

потребує ділено художньої літератури, що з буржуазною літературою конкурувало б і пенсію організувало б, а не агітку.

Отже, перед плужанським з'їздом повстає складне питання, чи йти методами попередньої роботи, сполучаючи завдання письменницької організації з працею підсобних мистецьких закладів, чи винайти нові форми організації, нові методи роботи.

Вітаючи з'їзд селянських письменників «Плуг», сподіваємось, що врахування досвіду плужанської роботи за останній рік і літературної ситуації, допоможе плужанам винайти ці форми і методи роботи, відповідно вимогам життя.

Г. К.

до питання доведеться відповісти цілком негативно.

За великий замисел треба братися з великим талантом. Коли тема набить письменника з непереможною силою, то тили більшу відповідальність мусить почувати художник, як художник, і перед читачем і перед самим собою. Тим часом добрими намірами Гладкова зибрукувало — кепський і солоденький роман. В історії літератури часто попадаються кепські романи з добрими намірами. Вони мають успіх у читача, але успіх цей завжди недовговічний.

Те саме, очевидно, сталося і з «Цементом» Гладкова. Коли ми зараз згадаємо й розберемо художню невдачу Гладкова, то це не тому, що ми нові бажання визнавати чергову знаменитість або зіпсувати його «репутацию» в читачівських колах. Ні, нами з цим випадком керує бажання перестерегти тих письменників, які, безперечно, ще підходять до тем «Цемента», перестерегти їх прикладом помилок, що їх допустився Гладков. Бо його роман яскрава ілюстрація величезного розриву між замислом і його художнім виконанням.

Щоб побачити це, досить розгорнути перші розділи роману. В них розповідається про те, як робітник Гліб по трьох роках героїчної боротьби на фронтах громадянської війни, одірваний три роки від дому, повертається до себе на завод, до своєї жінки Даші. Він не лізнає своєї жінки, вона стала цілком инша. Це не традиційна постать Пенелопи, що вірно домагається коло домашнього свого Одисея. Вона вже не «баба для домашнього вжитку». Вона — виявляється — робітниця жінвдідлу, що уся поринула в партійно-радянську роботу. Гліб остознів перед цим новим типом жінки і не знаходить спільної з нею мови, навіть тоді, коли вночі вона лягає разом з ним на ліжку, «вона — близька й чужа, далека й рідна».

Яка прекрасна, тонка психологічна й побутова канва для художника. Поворіт по розлучі й пізнання нового в старому — це завжди було вдячною темою для письменника. Але відмовився в «Цементі», і ми почуємо, як незграбно обробив її Гладков. Черпа хвилину зустрічі з Дашею зовсім неприродно, але ще неприродніші його довжелезні розмови з нею, які, звичайно, треба б було скоротити і вилести в них побутові подробиці. І навіть той момент, коли Даша на ліжку, починає Гліба, малювати, епізодичний неприпустимий «штудіум» Гладкова. — І ось взяла вона його руку й крикнула до

«рудой». Ось така біблія, цінна маніра описувати, несе все. А цим надутим «шти-лем» перейнятий ввесь роман. Його описовий стиль, це—стиль провінціального репортера, безконечна, сахаринова підсоложена «карамелка». Та ще надумані ті «вислови» і «розмови» ті «діалоги», які він вкладає в уста робітників: «Я скоро сожгу свій стид нагой бабой на сонці»—говорить в нього—чино по арцибановськи—жінка слюсаря. «Пунцай сгорять мої очі, очі не для ночі, а для красного огня». Ось так пишуть його робітники. Він незносно утрирує розмови, він примушує робітників на кожному кроці говорити приказками. Сам же Гладков ніяк не може зрозуміти, що за просте треба говорити просто, і що тільки тоді просте стає величчям. Його фраза будується на шаблонній інверсії: присудок він становить перед підметом. Все в нього держиться на високих нотках, слова стоять на ходулях, про моменти кохання він говорить соромливою, солодкою, і від цього, ще дужче пишатою мовою. «І в эти почные часы она пережила от его бурной крови незабываемую бабью страсть». Що ні сторінка—то мішанина Арцибанова, Муйжеля й Шеллера-Михайлова у цьому солоденькому й пишатому стилеві.

Тим Даші—центральною і найгероїчнішою тип «Цементу». І тому вона—ні в які моменти свого життя—не заслуговує такого книжкового, надуманого стилю. Побут Дашин надто життєвий, щоб не потребувати ні ідеалізації, ні схематизації. Але Гладков не показав нам її живою. Вона в нього манекенна. На всьому протязі повісті він показує одним соподобом: вона насуває брови. Не має визначати волю. Рентгеном деталі обличчя ми так і не бачимо. Про Дашу розповідають, але її не показано.

Гліб Чумаків війшов живий, коли б не та мовч, якою наділив його художник. Цілим схематичним й не живо в романі постать інженера Клейста. До інтелігентів—комуністів Сергій автор ставиться двоїсто—то сатирично, то із співчуттям. І від цих двох віданів, в які її поставив Гладков,—постаті Сергій читач цілком не сприймає. Решта пер-

сонажів комуністів—виконкомців живі—наскільки їх подає кінематографічним темпом, в контурах, в схемах,—на які, безпечно, здатний автор.

Коли взаємовідносини Гліба, Даші й Вадима не вдалися Гладкову, коли ревючі й кохання—на таї будівництва—в його показанні дуже примітивними рисами, то чи вдалося йому показати саме будівництво, що згідно з вдалим фіналом і заміслом роману—відсуває на задній план все особисте, дрібне, часткове? Тут знову таки вражає невідповідність між стилем і темою.

Надто метушливі мазки, надто багато непотрібного зовнішнього пафосу. Але загалом, тут Гладков сильніший, ніж в своїх побутових і психологічних зарисках, і тут добрий багаторий тон його оповідань.

Багатьом руським читачам подобається «Цемент». Він дуже подобається й Горькому, як він пише в листі до т. Рикова. «Цемент» подобається тому, що це перша спроба переступити через темні громадянської війни, перше полотнище, присвячене робітникам в неспівських умовах. І жива тема випадає з Гладкового «Цементу». Читач відкидає літературний бік справи і цікавиться безпосередньо темою. Читач сам в своїй уяві домальовує ті риси й ті деталі в Гладкових героях, яких не вдалося намалювати самому не дуже кріпкому художникові.

Не врахавши на загальну художню невідачу «Цементу», ми цього роману не назвемо халтурою. В планові особистого творчого життя Гладкова «Цемент»—велике досягнення. Він над ним довго й чесно працював. «Цемент»—великий ступінь вперед, рівняючи до попередніх річей Гладкова (хоча б до «Пучини»). Гладков пише вже давно. Ми біймося, що непомірні похвали руських критиків дуже пошкодять його дальшому творчому розвитку. Сучасні літературні умовини в Росії пгодять «каліфів на годину».

Тільки тверезе відношення до «Цементу» по дасть Гладкову стати екскаліфом, якого завтра не стільки лаятимуть, скільки не помічатимуть.

А. ЛЕЙТЕС.

Шмат останній.

Хот я і не романтик, але що-тижники шесті «підвали» мені ніколи. По-друге: за такі порції «лайлетів» читачі можуть побити. По-третє: літературна стверділа насичено, що за нею криється політична дискусія, а їй не місце в К і П.

Ось чому—конспективно. Про «Апологетів писаризму», де манікату скинуто і наці maestro milifans договорився до краю—мало по до конституційних змін СРСР.

Спочатку про способи полеміки. Докази будуються такими художніми прийомами:

«У редактора Карка очі як у Гарріна, а очі Гарріна писав Репін, а Репін оголошував себе за укрїнця, і Нюві здавалося, що в очах Карка—степи. (Хвильовий. Смілі етиди, стор. 32).

Так і в «лайлетах»:

Пилипенко працює в Плуті. Плут оголошує себе за організацію селянську. Серед селян є куркулі. Куркулі пильно лають комуністів. Пилипенко—дрібний куркуль, реакціонер, ворог усього по-студу.

Хочете справжніх прикладів?—На кожному стовпчику. Місяця бракує для вчисок. Пилипенко починає свою статтю (К і П № 7) так:

«Література—адаптивний чинник, вона не тільки потує життя, але намагається глянути на його перспективи і т. д.

Хвильовий пише (К і П № 10):

Як пам'ятають наші читачі, ватажок масовізму починає свою історичну статтю обіцяючи «руками життя вперед», «бути його, життя, активним чинником», «дивитись на його перспективи» і т. д.

Висновок: Хвильовий не поважав своїх пам'ятливих читачів. Софістичними викрутками він думку, що з нею сам він згодний і потім повторює, намагається довести до абсурду, а потім запитусь з виглядом переможця: «До ж тут логика? Га?»

Тепер про суть «Апологетів писаризму». Вона конструктивна в такий софізм, що покриває всі дрібненькі:

Пилипенко обстоює йонування Плуту. Плут—селянський письменник. Селянські письменники—селянська ідеологія. Пилипенко хоче легалізації селянського ідеоло-

Як же бути?

(ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТМОЛОДНЯКА).

«Чому он (пролетаріат) должен быть смирнее буржуазии, которая в дни своего величия признавала искусство, если только оно не было рождено ее духом».

Франц Меринг.

(«Искусство и пролетариат»).

Про те, що буржуазне мистецтво занепадає—сумнівів нема. Немає також сумнівів у тому, що за відомим законом діалектики—разом із занепадом одного,—народжується інше, що молода революційна класа—пролетаріат,—має утворити своє мистецтво (оскільки доба диктатури пролетаріату є не випадковим періодом од капіталізму до комунізму).

В цитованій статті Ф. Меринг говорить, що «до того часу, доки він (пролетаріат) веде тирачу боротьбу, в його ладрах не може народитися велике мистецтво». І це твердження відомого теоретика цілком виправдується нашою добою, нашою практикою на полі мистецькому.

Але цілком законно й ясно, що революційний пролетаріат тільки заради своєї пролетарської писанини не буде офірувати мистецтвом, не буде цуратися справжнього мистецтва, не буде гордувати ним. Це легко довести, хоч би на тому, що зараз робітники зачитуються сумнівними з ідеологічного погляду романами, але майстерно мистецьки зробленими і зовсім оцидують агітки, хоч вони й пролетарськими написані письменниками.

Які б наміри не мало ВУФКУ (це, як живий приклад) з випуском таких фільмів, як «У пазурах Радвади», чи «Боротьба Велетнів», з метою охоплення нашим впливом найширших пролетарських мас, але «Багдадський Вор» чи «Ніболунги», ця древня пружавина, охопить в сотні раз більше глядачів, докази чому це так—будуть зайвими. Не думайте, що ілюструю фільмами тому, що в літературі немає чим. Хвала Алахові,—у нас недостатку не відчувається! На літературні «пазури», на мистецькі «велетні» і головне «боротьбу»—ніякої кризи (тут я

згоден з С. Пилипенком). Самих назв «боротьба» в українській літературі на 100 буде 99. Боремося прекрасно, але скрізь виглядають ні чим не прикриті художні «пазури». Немає ще у нас настоящего мистецтва, немає у нас великого мистецтва!

Починається доба літературних злізів. Очевидно, на кожному з них з казенним оптимізмом буде оповідається про неймовірні досягнення в мистецтві, про наші перемоги (на Шинке все спокійно), але хто цьому повірить? Чи повірить пролетар цьому, коли ми не дали за останній рік жодної цінної книжки? Чи повірить він, коли в столиці УСРР—Харкові, ми можемо «похвалитися» тільки тим, що «утворили» п'єси з відображенням дрібної НЕП'ї, побуту шахраїв Голохвостих. Чи ж фінагенти не знали й без «За двома зайцями», що Голохвостих треба пускати «з молотка» після опечатки? Чи може ця благонамеренна п'єса мала за мету виховати огиду до цієї дрібної НЕП'ї? Так і за таку «мераль» можемо тільки подякувати—у пролетаріата досить свідомого відношення до цих неминухих гробів нашого періоду. Чи може вся соль «зайців» у тому, щоб серед публіки знайти Голохвостих (останній акорд)? А що ж пролетаріатові до того, кого із «зайців» піймає і обдурить Го-

тичного центру. За диктатури пролетаріата—єдиний допустимий ідеологічний центр—це компартия. (З початку написано—Вашіте), але то єгаряча: «бачте, каже, до чого може довести літдиктатура?». Значить Пилипенко, що виступає проти Хвильового, віце-президента громадського інститута марксистської естетики, академії пролетарської літератури,—виступає й проти марксизму, проти компартії, як єс-єр, народник, просвітителів і просвітянин, азукуль від столичницьких отрубів, реакційний філософ і т. д. і т. д. Мало того; він каже, що можуть існувати (і навіть уже існують) групи буржуазних письменників і митців—значить він за легалізацію буржуазних (шартиїних, очевидно) центрів, значить... і т. д. і т. д.

«Ми цього не дозволимо!»—кричить Хвильовий від імени свого єдино-можливого легального центру—Вашіте.

Скоряюся, переляканий і розбитий на гамуз українським Плехановим (у росіян нам нічого учитися!)—і пропоную негайно декретом Раднаркому закрити державну оперу, розпустити колектив франківців, взяти під догляд ДПУ «Дух Леонтовича», заарештувати палужан, як нелегальну, воруку рідвладі партію, вислати за кордон капелу кобзарів і лишити тут тільки «імпотента» Зерова, бо він зі своїми приятелями тільки раз на місяць місяць збирається, та й то—винити чашку чаю.

Бюрократи в тон «Ахтаназіи сучасності» і переходжу до політичної програми вашітців. так блискуче показаної в останніх розділах останнього (поки що, маю надію) памфлета Хвильового.

Маємо чотири бойових гасла: 1) дайон пролетаріат; 2) дайон інтелігенцію; 3) геть російського міщанина; 4) геть задрипанку Москву.

Все це для того, щоб розв'язати проблему культурної революції на Україні, щоб розквітло пролетарське мистецтво, в ім'я пролетарської літератури.

Забув наш естетик романтичний, що культурна революція твориться не читаннями української мови, а завжди є наслідком зміни засобів виробництва. Забув і те, що після українзації російський міщанин стане українським, чим він торить? Може «Мандатом» похвалитися можна, чи ще чим?

Застерігаю: я не шукаю побори моралі в п'єсах. Ні! Дайте нам, покажіть справжнє життя нашої доби, покажіть, яким є воно—так ставить питання пролетаріат, такими є його сьогоднішні вимоги. Він не приймає вже наших агіток «за советську владу», бо революційний пролетаріат пережив їх в дії, коли «нуза» ще мовчала. Може молоді треба виховувати на них?

Так ми сьогодні ще не творимо мистецтва (на з'ясування, що таке мистецтво послала до статтів М. Хвильового) ви лише готуємо ґрунт, уявляємося за висловом одного із теоретиків наукового соціалізму. Пролетаріат кілька років, як закінчив озброєну боротьбу і свого мистецтва збудувати не встиг. Наші ж тисячі письменницькі організації це тільки дикі хащі для справжнього мистецтва, для мистецтва Донецьких вряків, це та сировина, нафта й вугілля, на якій розвиветься неослабна тепер височина мистецтва майбутнього.

Хай ніхто не зрозуміє й не піддається на азу демагогію, що це проповідь для заспокоєння, для зниження онтузізму гарячих «революціонерів» од мистецтва, що це «ліквідаторські» настрої «установного інтеліген-

тінским... теж мабуть міщанином, що заговоривши українською мовою пролетаріат не підвищить продуктивності своєї праці, що... що на одній плеханівській естетиці не вистає, бо потрібна і плеханівська економічна наука, бо інакше звизин велику проблему культурної революції до проблеми своєї дзвіниці—літератури.

Коли вашітці устами Хвильового репетують:

«Ми требуем (по українськи «вимагаєм») серйозно поставитися кому це слід до українзації пролетаріата.

То це «кому слід» може виголосити поворотну вимогу:

«Ми требуем (по українськи «вимагаєм») щоб Хвильовий і його адепти серйозно поставилися до українзації пролетаріату, постачали для цього відповідний матеріал, зв'язались для цього з робітничими масами, не гуляли ввечері перед робкором-письменником, не творили самшитої пехової організації, не добивались монополії на літературному фронті, як «єдиний легалізований центр», не... і т. д. і т. д.

Дайон українську інтелігенцію на радянську роботу! Дайон робітничо-селянський молодіак на робфаки, в технікуми, інститути для створення нової пролетарської інтелігенції,—давно вже кричить і так і робить компартія,—але не для того, щоб вона, ця інтелігенція «задавала тон аморфній масі» і не для того, щоб через ню, інтелігенцію, творити змичку пролетаріата з селянством. Змичка хоч би й «духовна», твориться, тов. Хвильовий... та подивіться краще в політрамоті, що ви її частенько радите читати своїм опонентам.

Компартія давно вже говорить: треба вважати на соціально-економічні особливості України, але не для того, щоб творити теорію «комуністичної самостійності», по для того, щоб пролетаріат на Україні «творив відповідні умови для відродження молоді нації» (Ж і П № 11).

Ох, вибачте! Я й забув, що нація це—пролетаріат, селянство зі всіма куркулями, буржуазія з крамарями і т. д.—разом. Мало знов у куркулячий цимізм не попав...

та» Справа як раз і ходить про те, щоб ліквідувати думку про наше мистецьке «совершенство», щоб відтримати кинуте гасло М. Хвильовим в листах «До молоді молоді». Поглиблена учоба, боротьба за елементарну культурність сьогоднішнього літературного молодіака, боротьба за індивідуальне мистецьке оформлення, на ґрунті самодіятковості, саморозвитку (в розумінні боротьби кожної літературної одиниці за своє існування), всебічний політичний розвиток і знайомство з життям усіх суспільних груп РСР і за кордоном!

Такими є наші елементарні завдання. І не опанувавши ними, літературний молодіак непомітно зникне з громадського горизонту, безкорисно затративши безліч часу тільки на «відкриття» давно відомих Америк, на млиннове помахування руками в порожнім конем! Треба од гасла брати мистецтво на ура,—нагалом одмовитися!

Ніхто не буде заперечувати того, що пролетаріат, як класа, як маса, брє активну участь в створенні мистецтва, але його участь полягає в тому, щоб підготувати ґрунт для свого єдиного мистецтва, щоб висунути із себе одиниці справжніх творців мистецтва. І розуміється, це твердження далеко од організаційних заходів українського

Здрастуй місто.

У твої обійми
Тепло промінисто
З струмками прибіг я.

Нидай, нидай весла
Сонце золоте
Хай на хвилях весело
Твій огонь цвіте.

Не вернусь у поле
На зелений лан.
Хай станок пригорне
Та димова гарь.

Розлюбив я села
Народну ніч
Хай вербу і клень
Оспіває сич.

Я співав і плавав
Та не чув ніхто
Мою пісню злякану
Вітром рознесло.

Здрастуй місто
У твої обійми
Тепло промінисто
З струмками прибіг я.

Так стоїть справа з «лайлетами». Відновити на них у цілому—треба стону пашеру переписати—і очевидно, хтось таки напише, бо маємо діло зі своєрідною войовничо-націоналістичною політичною програмою. І все-ж таки я (не «ми», тов. Хвильовий) уважаю себе переможцем: упертими залитами, упертим бажанням викласти ідеологічну суть наших розходжень на шиб-то скромних літературних супережках удалося витягти теоретика вітаїзму й азійського репесалу, за язика—і «язик пророк».

С. ПИЛИПЕНКО.

Р. S. Тепер, справа полягає в диференціалі зачеплених у літдиктській проблемі і обговоренні їх по-одиноці, врозрід.—тільки так не дасть користь широкій читачій масі і поглибить розуміння всієї справи.

С. П.

Ред. В порядку обговорення.

(також і московського) масовизму, що вбачає революційну роллю пролетаріату в мистецтві тільки в тому, щоб із ВЕК'а чи ХНЗ втягти до літературної організації двох-трьох «кваліфікованих» токарів чи ковзків, що їм не обов'язково бути такими ж прекрасними письменниками. Будування мистецтва полягає не в адміністративному керуванні, парадах, зборах, циркулярних резолюціях і наказах літературним організаціям. Будування справжньої літератури проходить в євачній мірі неорганізовано. Неважко од того, навіщо чи несподівано Мик. Бик обіжника, «Всім фізіям «Плута», якийсь палужанин на периферії буде писати оповідання. І тому вбачати, як найкращий засіб організації літературного комсомолу (про останнє пізніше) шляхом парад, зборів чи через вибране бюро зв'язку комсомольської літератури—це значить лаято легке підходити до питань мистецтва. Але ще гірше, коли на перше місце перша нарада комсомольців-письменників (ну й резолюція не-тешна!), після переліку виступів відповідальних керівників партії й комсомолу на VI Всеукраїнському з'їздові ЛКСМУ—у справі необхідності й важливості українзації комсомольських зав ставить: «але біля цих видань (органи преси, як засіб українзації)

ПЕТРО ВАНЧЕНКО.

Д о н б а с.

Вечір,

зразу ж ніч.

Як засіріє—стемніє в тісній коробці-вагоні, то титнене очима до вікна, до стелі, до темної мінливої призаблонутої, до гуляють вітри.

Закривши очі на мент, поспієш поставити дві шашки—море і сніги—й стріпнешся, бо сталі рейки співвають:

— по Донбасу!

по червоному Донбасу!

Тоді дивинися в темні і—поспішають на зустріч вогні.

Ось вони—

снопі електрики! поспішали з темнот, захопили промінням сонні стемні, і світлом упевненим слухом осягають вперед, віддаючи—сіклетують життя.

Це дудники. Це оазіс—на тлі сірої темні.

І не скажеш, вони він утворює, не суміш—арау буде друтий. Глянеш на обрій—самолоскарився!—Душка багряна—одна, друга, третя... Он, вона випросталась з-за темної лінії обрису й летить вам назустріч—росте, поспішає і... зустрілась! Близько зустрілась, ви, навіть, любили розглянути стрункий високий димар, що тікає в темні до неба.

І не проспину всю ніч, простояти під вікном з вечора до ранку, і останеться в очах калейдоскоп вогнів—ароматів, що степ Донбасу цвіте вночі різними білими світлами. А може й так:

великий—великий витіс, а по ньому

роскидалися білі намети, де спочиває життя і живе труд.

Але відкриєш очі—

то рудники-оазіси—з'єднані між собою, як мислями, сталеними рейками.

А хай то буде день,—

то сірий простір упевнений, мовчазний постелеться гень-гень далеко перед вами, і зачубиться тільки там, де синіє обрій.

Але спинимо свій погляд, і розглянемо сірий простір ближче. То степ і не степ:—то сирі, долини й річка вусто переплелися поміж собою,—то наче—сто річок текли тут і одна в другій одну зрала, або: великий плуг безглуздо шорав колись велике поле-степ і оловин на борознах шматки брудно-сірої породи. І скільки б ви не дивились—тодіву, дві, день—ви не зустрінете рівної задумливої шлющі степу.—Буде рівчак глибокий, долина, ар... втече один, сховається, потім—місць за сугробою, поспішає, летить назустріч друтий.

Коли ж щастило ще проїхати по дні такого яру, хоч небагато—версту, дві—то побачимо: трава хвора-зелена, а далі велика людина:—сіра порода, знову мучить трави і сіра порода вже пластами, допівнічена вітрами Східними і довгими часом. А іноді, в сірих пластах, вигляне і кхуро засміється золоту Донбасу—чорний хвіст зугілля; вигляне й тікає назад, губиться в сірій породі. Ото і все.

Але вирветься потяг із яру,—я знову сі-

рий простір і знову злізлі лінії долин і річаків тікають до обрису.

Да, ще іноді на сугробою, або на скіпсові горі зазеленіє з десяток шив засіяних, або добасовці казуть:

— Леміш у нас на оранці владає, та й борона тапцює на породі...

Такий степ і не степ Донбасу.

Але не в сірім просторі краса Донбасу.—Або—не в красі Донбасу!—

Димарями!—

стрункими, шпигними в небо, приваблює він і оживляє сірі простори.

Коли ж димар краса, то степ Донбасу чарівна картина.—Поглянеш прямо, заволодієш простором скільки дужка око, і відрахуєш червоні димари! Он—там і там і там... Багато, скрізь!

Ось він:—упевнений, масивний піднявся вгору і гордо оглядає мовчазну долину, що зів'язала від його величності. Він дужий, він—непохитність, може—вік:

І от—

дивинися добре в сірий простір, розглянеш будівлю і поспішає, що міцно тулять—я—світють друг сокола степного—димарі, і скажеш:—

Живі оазіси серед степу. Врхливі. Краса у них—міць, сила і гордість руд людських.

А коли з'єднаєш ці оазіси—веселі зливі шпиги—сиди до одного уютанним стежками, то—сірий простір вже не пущає, а шпиги шпигастий, довгий, зігнаний десятинами років.

А простіше:

то на горі, то в долині, то близько, то далеко повиналися в землю дужі димари і

ще не згуртувалася літературно-журналістсько-комсомольська суспільність, і це у великій мірі шкодить використанню всіх можливостей, які є в нас на Україні в справі українізації комсомолу.

От бачите: організувати літературний комсомол потрібно за тим, щоб допомогти турткам по вивченню української літератури та писемності серед комсомольців. Що це? Ставлення (несвідоме певно) українізації в культ, чи таке вже «глибоке» розуміння потреб організувати, виявляти літературний молодняк?

Хіба питання організації літературного молодняка упростається тільки в українізації? Це не так! Парада забула, що з України (як територіального центру) може ще вийти не один Мих. Голодний (батьориний й сивішній) чи Сестав! Ні, справа тут не в українізації, далеко не в ній! Справа в тому, щоб знайти шляхи тому літературному молоднякові, що частину його об'єднано вже навколо різних видань та в тому, щоб виявити тих, хто десь у диких хащах таїть свої могутні сили і це головне. Головне тепер—створити можливості до виявлення тих, хто сміливо приїде до літератури (такі із заводів і сол) і владно скаже: «ми справжні митці, ми ті, кого покликав пролетаріат створити його класичну літературу!». Про це ось треба дбати, треба уявити лані (на яких жити росли не обов'язково!), в яких виростає справжнє мистецтво героїчного пролетаріату!

Тому то і зводять проблему організації літературного молодняка до скоропрохляних питань українізації значить—або не ба-

чити шляхів, якими приїде справжній література, або ставить одверто питання про вульгарне використання тих молодих літераторів, що сьогодні працюють, і тоді їхня доля—бути ввешеними, як мертвий казан сьогоднішніми завданнями українізації, тоді слово «літературний» треба замінити чимсь подібним до ліквідаторів неписьменності, чи культурних «хахлів».

Заходи ліквідації української неписьменності літературний молодняк буде й повинен підтримувати, але його основна мета—**учитися, щоб вивчитися, вивчитися, щоб дати справжнє мистецтво, не замикаючись в настільки тем і членства!** До речі тут про літературний комсомол. Ця назва означає комсомольську цеховину, вона абсолютно йде в розріз з найпростішою, найпопулярнішою політграмотою! Як що ми стверджуємо, що навіть буржуазне мистецтво для нас має свою об'єктивну цінність, то принципи організації пролетарського мистецтва, пролетарської науки є загально-людськими, бо ж вони не спрямовані на пригнічення людини людиною (знов політграмота), коли ж пролетаріат і ажикає засобів поневолення, то тільки як засіб історично неминучий. Чому тоді літературний комсомол? Скажете:—Тому, що пролетарська література! Але це не доказ. Пролетаріат, як клас, не одно, а комсомол щось трохи инше, правда? А організації мистецькі, ще щось инше! Хіба ми можемо відмовитись об'єднувати навколо основної групи комсомольців (я кажу про тепер) і позапартійний літературний молодняк? Ні, не відмовимось. Так чому ж літературний комсомол? Далі: є твердження, що

треба загострити, посадити комсомольських письменників (як школярів у куток за доброго старого часу) на комсомольські теми, бо всі знають, що у нас бракує літератури для молоді. Але хіба комсомольські керуючі органи можуть заборонити писати на ці теми «комсомольському» письменникові в 40—50 років, коли у нас виявляється наш радянський Кашенко? Ні! Так в чому ж справа? В тому, щоб перед письменником-комсомольцем не ставити вузько-утилітарних завдань! Він буде одивати в своїй художній творчості тільки те, що йому є найрозумілішим, чим він цілком опанує, аніж то буде продовження продукування агіток «за всегоську власть», нікому не потрібних, давно одкинутих революційним пролетаріатом, що він у праві вимагати справжнього мистецтва, якщо відповідало б його духові.

ЛІТЕРАТУРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ І МОЛОДЬ.

Так існування літературних організацій ще не є фактором створення літератури. Організації потрібні для захисту професійних інтересів, але на це є вже професійний спілком письменників. Організації потрібні для виховання своїх членів, але всі, хто належить до літературної організації, одноразово і в першу чергу належать і до класових організацій пролетаріату (партія, комсомол, профспілки), там вони виховуються, активно ринуть, як громадські одиниці на певних засадах тих організацій. Тоді останнє—літературна організація потрібна, щоб виховувати технічно, підвищувати кваліфікацію своїх членів, але й тут їй не везе за диктатури пролетаріату.—Радянська влада «конкурує» і організує мистецькі ВУЗи, технікуми, студії й курси! Що ж робити. Лишається одне—«доказу-

сміються з сонного стону довгими веселими гудками—

То:

рудники і шахти.

Оце день і ніч по Донбасу.

Коли перед очима вперше розлягається великий, новий простір, то змозголі згадується його сіра давнина, його історія. Не минуло і тут—Донбаса.—

Отак: залюбувшись безпримісним обрієм, безліччю високим димарів, і може, зацікавлених трохи в думках розмірених, степових. Тоді виростають другі думки старі, вони сплітаються, родять нові і тчуть цілі картини. Тоді:—

хвалюється перед очима синє море, потім велетенський сірий ліс і знову море.—

Це дві картини—сумні, величні і безпартійні.

І далі—

скіфи, потім паші, працюрні—слав'яни... До очей—охочий оповідач розказав мені:—

...тече тут річка.—І по річці—ричка: Торець.—Древня вона, великою була—Тор... І було плем'я (Торе) в насичених мечам.

І була річка Тор многоводна...

Але поспішимо:—

...Татарин гуляв тут з кривою шаблею й дино кричав побідну радість:—

запорожець співав тут свою пісню й галі, далі в час поту, зровні і насильства—

стогнав тут в тяжкій праці засланець. Сибір стара була тут *) і разом, і печально, —палади й сяди Потьомкіна.

*) Це й досі по Донбасу розкидані цілі мовольки й села з назвою—Рота.—13 рота, 14 рота... Це засланці до речі різних національностей.

сати» одна одній («Гарт і Пług») у кого більше кваліфікованих сил, у кого більше пролетарських елементів, у кого більше партійців і комсомольців, догадувати, що «вони вже не такі й кваліфіковані письменники», клястись Леніном, божитись Марксом і Енгельсом і головне, з серйозним видом, що вони «за» пролетарську літературу! Хто вам повірить. Повірити може тільки той, хто глибоко думає, що письменника виховав «Пług», чи померлий «Гарт», або той, хто вірить на слово. Але про таких є прекрасне місце у Леніна, знайдіть, прочитайте!

Письменників, що є тепер, виховали: партія, комсомол, професійні спілки. Радянська влада, ВУЗи, і хто стверджує протилежне, той підміняє літературною організацією наші класові організації, той свідомо, чи несвідомо робить недооцінку ролі авангарду пролетаріату—комуністичної партії, як діючого початку.

Знову: знайдуться помагачі, що скажуть: хіба партія займається вихованням літераторів? Нехай ті прощупують свою літературну «самобитість», і чесно собі признаються (можна мовчати)! Ми стверджуємо, що крім «козиряння» партійним складом організації та натяків: «що мов у вас не дуже вже й пролетарі», іншої виховальної роботи ні організація «Гарт», ні організація «Пług» не вели! І тому: перша роспалася зовсім, а з другої пішла, хто найменше був зв'язаний з традиціями «Плуга» і зумів своєчасно орієнтуватися, щоб зректися поточного звання члена ЦК (вийшло 5 членів ЦК). Вони швидко од інших розпізнали усю шкідливість, безцільність, безпринципність і ухили в «сталинських» міркуваннях «теоретиків»

Да.—

... І згадується ще: шляхи Полтавські, шляхи Бахмутські, низка курганів **) і безліч кам'яних баб розкиданих по сірих-задумливих степах.

Всього було Кривою мережею зайвітчалася історія Донбасу. Але в минуло все. Одне лишнє слід, друге впало в безодню минулого й згинуло, не залишивши по собі історичного документу.—

Згадаеш і забудеш.

Забудеш і той недавній час, коли російський чи бельгійський експлуататор шерокадав чужими руками чорне золото на жовте і сміявся з дурнів, що за шматок хліба у чорних нетрах землі копали отруйні гази—але знаеш тепер:

Коли відійдеш до рудника то зустрінуть тебе святкові ворота з перикотравенським лозунгом і—

червоний робітничий стіг.

**) В одному знайдено скриня українська й запорізький шлем.

Всесоюзні краєзнавча нарада.

18—IV в Москві скликається 4-а всесоюзна краєзнавча нарада, що відбудеться в Тимирязівському Університеті. На параді обговорюватимуться методологічні питання краєзнавчої роботи. На порядку денному: організація і переведення досліджень природних багатств СРСР, форми і методи організації краєзнавчого музею, краєзнавство і політосвітня робота, методи агробіологічної пропаганди на селі. В особливому засіданні буде розглянута справа про організацію курсів для підготовки робітників краєзнавства.

(згадайте організацію літературного плужанського дитячого садка «Молот», до якого належав і я).

Після жаркої дискусії з М. Хвильовим про необхідність «взятися за ум» і з розвалом «Гарту» Пług береться до гасла: учоба! Цьогорічний з'їзд також пройде під цим гаслом. Але крім розговорчиків, чим може доказати «Пług», літературному молоднякові, серйозність цього гасла? Пług, даєш факти! Факти дайте!—так має заявити літературний молодняк—99% плужанського складу (тому й говоримо багато про Пług). І тоді частина керівників, хто бачить себе в кривому дзеркалі, гукне: «Ми даємо факти, —у нас є головне—у нас є журнал». Зачувши таку відповідь, друга повинна сумно похитати головою й відповісти: «Журнал то є, але в журналі—порожньо!». Ой, як порожньо в журналі!

«Літпрактика! Теорія! Поради! Вказівки!» (це в рекламі). Але це тільки бико-американська охалхатизована реклама! Сумна літпрактика, пудно до тошноти од поради, сумнівний ленізм у мистецтві у викладі Мих. Марусика. Гарячкові, необгрунтовані й часто беззмістовні, що зовсім не пасують до постаті «папаші» теорії т. С. Пилипенка, і для школярів школи першого концентру «літературні портрети» з благого початку Володимир Сосюрн. Така наша тяжка доля! На чому-ж учитися, у кого учитися? Пемає у кого учитися в «Плузі», бо «Пług» є культурницька організація, це не голо твердження, а висновок, що є сумою всього його чотирьохрічного існування й практики. «Плугові», як мистецькій організації, не доведеться святкувати свого 5-тирічного ювілею

Реформа грузинського шрифту.

Протягом цього року в Грузії має бути проведена реформа шрифту за проектом художника Шведридзе.

Проект вже ухвалений Раднаркомом і Наркомос приступав до проведення його,—виплатки, яких передбачається біля 400 тисяч карб. будуть віднесені до бюджету наступного року. За проектом—увесь грузинський шрифт укладається в два розміри по ширині літер, що дає значну економію, проти теперішнього шрифту. Другим важливим моментом є об'ємлення чіткості його. Новий шрифт дасть можливість вживати замість цідеро звичайний зоріус (до цього часу навіть відручніки 7-а групи друкувалися цідеро), а також введення шотіу і поширення. Все це дасть економію в середньому 25—30%.

Пічиси і матриці нового шрифту будуть замовлені в Германії а шрифт буде відлитий в Грузії.

Хроніка 3-го з'їзду «Плуга».

Сьогодні 4 квітня засідання з'їзду Плу-гу відбуватиметься з 10 год. ранку в клубі «Червоний учитель». Завтра—в залі Сельбуду Фракція з'їзду—о 2 год. сьогодні в «Черв. Уч.» (будинок ІНО).

В понеділок, у громадській книгобіблі—літвечірка Плуга і виступ хор ІНО—«плужанська творчість у музиці». Поч. о 8 год.

Сьогодні засідання з'їзду відбувається в клубі «Червоний учитель», а що обиді, о 5 год. в залі Сельбуду. Будуть заслухані доклади т.т. Пилипенка—«Пług» на літфронті та Карпенка—«Вит роботи Плуга». Завтра, 6/IV, засідання в залі Сельбуду. Доклади: В. Борика—«Творчі шляхи україн. літератури» і Панаова—«Літературна Плуга та її перспективи». Доклад по критиці і матер. й правове становище письменника має бути ранком у вівторок, 6/IV.

(а жаль тов. Пилипенка, що він стільки своєї енергії тратить).

Про ВАПЛІТЕ не пишу, щоб не обвинувачували мене в прихильності до цієї єдиної письменницької організації на Україні, що об'єднала кваліфікованих письменників. Тому само ми, частина молодняка літературного, пішли до неї.

А куди-ж молоді, коли літорганізація не вичить на письменника? Ми заявляємо: коли серйозно ставитись питання про тих, хто замінить «заткну за пояс» усі організації разом (як творчі чинники) і всіх письменників сьогодні, ми повинні зазначити—виждіть одні. Потрібно створити літературний молодняцький журнал! Це є основа, голова вимога сьогодні, бо тільки через його дійдуть до вищих шаблів мистецьких ті, чия творчість буде визнана побідною класою переможницею, як її мистецтво! Зберегти молодняцькі сили, що є тепер, допомогти в їхній учобі, одкрити шляхи прийдешній Це є єдина постановка питання про літературний молодняк. Пиших не дапо!

ГР. ЕПІК.

Р. С. Бач забув ще про студії плужанські, як засіб виховання молодняка, та посилав товаришів до оповіщення значення цих студій Антоном К°—«Плужанин» № 1 за 1925 рік «Весела сторінка» Панаову тільки уривок, мораль Антоні К°—

«Кохайтесь друзі,

Але не в «Плузі».

Я з ним погоджуюся!

Г. Е.

Від ред. Друкується в порядку обговорення.

Краєзнавство.

„Чи справді географія є краєзнавство“.

Коли дивитись очима, напр., проф. Л. С. Берга, що «географія і страноведення—єто синоніми» тоді і краєзнавство, як це робить К. Дубняк («К. і П.» № 9) можна прирівняти до географії. В такому разі «край» вивчається лише, як «страна», або—візьмемо найновіший термін — «ландшафт» (красвид), нехай і не сучасний лише, а й в його минулому (це буде так зв. «історична географія»), навіть і «доісторичний», що його найбільш торкається археологія.

Та сучасне краєзнавство розуміє «край» далеко ширше й глибше. Воно прямує вивчати природу й людину у всіх взаємодіючих та взаємовпливах — на ґрунті економічним — через працю людини. Мета сучасного краєзнавства — через от таке всебічне виявлення всіх продукційних сил країни домогтися всемірного їх підвищення. Тому воно ніяк не може обминути вивчення хоч би такої продукційної сили, як напр., мова, не може обминути й народної художньої творчості, мистецтва взагалі. А де ж цьому місце у «страноведенні» чи «ландшафтоведенні», або в «кунцому» краєзнавстві. Можна, правда, користуватися «страусовою політикою», як то одверто і послідовно робить проф. Берг: «Пока краєвед занят изучением ландшафтов своего края с целью создания из этого общей картины края, он находится в области географической науки. Но раз он переступает пределы географии, он дает энциклопедическое (точніш було б сказати «комплексне») знання, которое невозможно объединить в одну, строго логическую дисциплину». А як раз таким знанням і повинно стати сучасне краєзнавство: монолітним, суцільним, з невинним протесом, що стару статичну науку може перетворити в нову діалектичну, динамічну. Це торкається й природничих наук взагалі й зокрема старих географій й етнографій—в однаковій майже мірі. Проте, тов. Дубняк з цим примиритись ніяк не хоче.

Він намагається довести («Черв. Шлях» № 6—7, 1925 р. і «К. і П.»), що географія є панацея для краєзнавства. Але ж географія не може бути таким широчезним комплексом, щоб охопити все, вона може бути лише частиною. Правда, стара географія, як і стара етнографія, будуть у пригоді для краєзнавства взагалі, і для нового «ландшафтоведіння» або для нової етнології, як допоміжні дисципліни (подібно палеографії, нумізматичній в історії). «Ландшафтоведіння» допоможе звести окремі частини, елементи краєвиду (рельєф, клімат, ґрунт й т. п.) до чогось цілого, а коли воно піде сучасними краєзнавчими шляхами, до дослідження нових районів, то зможе виявити в будь якій мірі «географічний організм». Тут географія й краєзнавство підійдуть найближче одне до одного, але все ж такі не зліпляються. Краєзнавці, напр., будуть цікавити з рослин лише ті, що існують в його «краю», і в такому вигляді, як він їх тут спостерігає, робить спроби висвітлити, які саме місцеві впливи зробили їх такими, він, може, пригадає й те, які були ці ж рослини під час його дитинства, може й інші, ніж зараз, і чому (в зв'язку зі змінами «життя» країни взагалі) і т. п. Чи можна ж провадити таку роботу ботаник, або географ; та й чи доцільна була б така робота? Їхнє завдання інше. Вони повинні використати важливі спостереження мільйонів краєзнавців. Природознавець же або географ повинні перевірити з наукового боку ці дані, зробити з них належні висновки,

внести поправки в свої попередні твердження.

Так саме й нова етнографія, — будемо її умовно звати етнологія. На підставі збіраного матеріалу нова етнологія прозирає науковим оком іноді в такі глибини минулого, що залишалися неприступними і для історії, і для археології, і навіть для геології (науки більш-менш вже динамічної).

Зараз, напр., секція в галузі етнології розробляє докладно питання про «тотем» та «мана», що є основою найдавнішого з відомих нам світоглядів. Яке ж це має відношення до краєзнавства?—А на цьому можна вияснити вже питання про походження та розвиток сім'ї й власності, а також найраніших форм комунізму, найдавнішого побуту, і на підставі цих досліджень підійти до розуміння і де-чого із сучасного побуту.

Отже нова етнологія могла б дати для вивчення «краю» в належному значінні слова не менш навіть, ніж географія, проте, вона не претендує бути тотожньою краєзнавству.

Звернемось до думки К. Дубняка про перетворення існуючих при Визах географічних кафедр в краєзнавчі. Це було б бажано тільки в частині, що торкається до методу роботи, до напрямку, мною накресленому.

Далі. Центральна науково-дослідна краєзнавча установа краще потрібна, в цьому сумніву бути не може. Але з Інститутом Краєзнавства ще треба нам заждати. На початку добре було б мати краєзнавчу кафедру науково-дослідчу, при якій було б де-кілька секцій по тих галузях наук, що з них комплексово повинна зрости нова наука — краєзнавство (напр., географія, політекономія, етнологія, геологія та енциклопедія виробництва—з науковим освітленням музейної та екскурсійної справи.

Проф. О. ВЕТУХОВ.

Від редакції. Друкується в порядку дискусії.

Блок-нот західньо-європейської літератури.

Під цією назвою на сторінках К. і П. буде міститись постійний відділ, де систематично подаватимуться відомості про всі новини літературного й культурного життя Заходу.

ФРАНЦІЯ.

— Французького поета, Поле Валеріа, обрано до «Академії безсмертних». Мало відомий за межами Франції, він користується великою популярністю серед французьких прихильників поезії. Нещодавно вийшла жива й дотепна «книга бесід» критика Лефевра з Полем Валеріа.

— В Парижі будуть пам'ятники Міцкевичу та Емілю Верхарну.

— Незабаром у Франції вийде колективний твір—«Роман десяти», в якому братимуть участь найкращі белетристи. Аналогічний «колективний роман» («Roman de Quatre») вийшов у Франції чотири роки тому, з участю Бенуа та Бурже. Як виявилось, він мало властивий і шкиттєвий. На нову спробу «колективного роману» французька критика, однак, покладає певні надії.

— Серед новин французької літератури уявляють особливо часто звертати на себе твори Франсеса Карко, що йде шляхами достовірності, глибокого психологізму й самоаналізу. Останній його роман «Упертість» справляє особливо сильне враження, як видно з одиодушних рецензій французької преси. Карко перекладали було руські видавництва, але дуже невдало. Останніх його речей з руському перекладі нема.

БЕЛЬГІЯ.

— Найкращу бельгійську премію дано романістові Горацію Ван Оффено. Ван Оффен стоїть на першому місці серед письменників фламандців. Видається він найчастіше у Парижі—писав французькою мовою. Почав писати в напівабантичному, напівфантастичному жанрі. Останній твір його, за який його премійовано,—«Les deux ingénués»—майже не має фабули. Дано інфантильну часту психологію двох молодих істот. Але деталі дитячих переживань—передано блискуче.

Як працював Густав Флобер.

Питання літературної кваліфікації висувастись у нас що далі гостріше. Одначе халтурне відношення до матеріалу, недбайливість до слова й стилю твору має у нас ще всі права громадянства.

З цієї причини не зайвим буде нагадати, як ставився до своєї літературної творчості автор «Саламбо»—І. Флобер, цей найкращий стиліст європейської літератури.

Наводимо уривок з розвідки Еміля Золя про Флобера (Книга—Романісти-натуралісти).

Густав Флобер писав тільки на підставі точних даних, які він перевіряв сам. Коли треба дізнатися про щось із спеціальних творів, він терпляче протягом кількох тижнів ходив до бібліотек, поки не знайде бажаних відомостей. Щоб написати яких десять сторінок роману, невеличкий епізод, де малоється людей, що роблять коло землі, він не вважався перспективи прочитати 20—30 томів, де говориться про дану річ; мало того, він говорив про цю справу з компетентними особами, а тому ще подостебав спостерігати особисто польові роботи, щоб написати епізод з підневстигим знанням діла. Коли треба описати яку-будь місцевість, він сам поїде туди, навіть проживе там якийсь час. Дійсно, ми знаємо, що ради першого розділу «Сантиментального виховання»,

де розповідається про плаву пароплаву Сенною від Парижу до Монте-ре,—він сам проїхав понад усім берегом кабриолетом, бо пароплави тут вже давно не ходять. Навіть тоді, коли для роману потрібний опис якоїсь вигаданої місцевості, він починає шукати куточка, подібного до того, що уявляється йому. На кожному кроці видно прагнення романіста до дійсності. Він розглядає старовинні гравюри, газети, книги, вдумується в суспільні умови й настрій. Можна сторінка роману, де описується убрання, історичні події або порушується технічні й художні справи, констатувати йому величезної праці. Щоб написати книгу, йому доводиться пережити цілий світ.

Ця сумлінність—характеристична риса творчості Густава Флобера. Знається, він хоче якомога менше довіряти уяві. Він малює тільки з натури. Коли він пише роман, він уникає всякої іскрапності, бажачи мати під ногами твердий ґрунт і почувати себе пілком ватом в заселеній країні. Ця літературна чесність впливає з палкого змагання до досконалості і є індивідуальністю письменника. Йому потрібна певність, що його праця цілком викінчена й бездоганна з усіх поглядів. Найменша помилка зробила б

АМЕРИКА.

Щойно надійшов новий великий (на 400 сторінок) твір Дос Пассоса — «Джон Родеріго», присвячений Нью-Йоркові. Дос Пассос довідається у нас своїм романом «Три салдати», присвяченим військовій добі. Відомий белетрист Сінклер Льюїс на сторінках Нью-Йоркського «Недільного літературного огляду» пише про новий роман Пассоса в дуже прихильних тонах. Він вважає «Родеріго» за значущіше, ніж романи Пруста або «Улісс» Джеймса Джойса. Дос Пассос належить до представників, так званого, американського нео-реалізму.

ЮБІЛЕЙ.

У березні минули п'ятидесяти років з дня смерті Фрейліграта німецького революційного поета — дуже популярного серед нас в епоху 48-го року і близького друга Карла Маркса. Фрейліграту у свій час присвятив свій вдумливий марксистський нарис («про соціалістичну поезію») Франц Мерінг. На жаль, юбілей Фрейліграта в нас майже не відзначено. Тим часом на історичних прикладах Фрейліграта, Гервега, Гайне — можна було б іскравіше висвітлити поему за наших днів питання про літературних послугників і опівців пролетаріату.

У Франції — в зв'язку з 25-річчям з дня смерті Оскара Уальда — помітно особливий інтерес до творчості і особи автора «Портрета Доріана Грея». Організовано спеціальне «Товариство друзів Уальда». Багато його прихильників одвідують його могилу. Уперше це товариство видало французькою мовою повністю «De profundis» Уальда.

У лютому цього року минуло 75 років з дня смерті Гайне. В зв'язку з цим в німецькій ліній пресі пройшла хвиля обурення з приводу того, що й досі в Німеччині не споруджено належного пам'ятника цьому великому світовому поетові.

ВШАНУВАННЯ РОМЕН РОЛЛАНА.

Святкування 60-річчя з дня народження автора «Жан-Крістофа» носить ентузіастичний характер. Надзвичайно зворушливі привітання Ромен Ролланові надіслано з усіх кінців світу, зокрема з Південної Америки, Індії, Австралії, Японії. В найближчі тижні у Парижі виходить «Le liser amical de Romain Rolland» (книга друзів Ромена Роллана), в якій найкращі письменники і мислителі всього світу в коротеньких статтях та вітальних оцінках висловлюють своє захоплення Ролланом. В книзі беруть участь: Врандес, Сіт, Фрейд, Мак-Ленн-Гершвін, Сельма Лагерлеф, Робіндранат, Тагор, Герберт Уелс, П'єр Ами, Галді, Ізраїль Сангвін, Жорж Дюамель, Фріц фон Упру, Ернст Курдіус і багато інших.

була його нещасною людиною й мучила б його думками сумління, як недобрый вчинок. Він спокійний душею тільки тоді, коли переконається, що всі подробиці художнього твору безумовно вірні. Його може задовольнити тільки правда й досконалість. В усьому він хоче сказати останнє слово.

Тепер зрозуміла фатальна повільність подібної роботи. Цим пояснюється, чому Густав Флобер, будучи таким чудовим робітником, написав тільки чотири твори, які виходили в світ через довгий час: «М—с Боварі» вийшла з друку 1856 р., «Саламбо» — 1863 р., «Сентиментальне виховання» — 1869 р., «Сюжет св. Автолія» — 1874 року. Над останнім твором він працював протягом двадцяти літ, то видаючи його, то знову беручись за нього і все почувачи незадоволення; сумління його доводило до того, що він по чотирі, п'ять разів переробляв цілі епізоди.

Що до стилю, то він теж виробляв його найстаранніше. Я ніколи не зважуюся зазирати через плече письменника, слідкуючи за процесом його творчої праці. Проте, тут чинилося навчальних історично-літературних фактів. Перш, ніж узятися за першу сторінку, Густав Флобер збирав матеріал на цілі 5—6 томів і розкладав його в найбільшому

Існує. Видання «Державної Академії художніх наук у Москві».

Вийшла друга книжка цього журналу. Журнал відкривається статтею П. Корницького «Марксистська методологія та наука об мистецтві». Стаття далеко не вичерпує зазначеного питання. Але сама постановка питання цікава. Звісно всю різноманітність визначень мистецтва, що давалися марксистами, до відомих чотирьох основних типів (Плетханов, Бухарін, Луначарський і Чужак), Корницький запитав: «Чи потрібне взагалі будь-яке визначення суті мистецтва? і відповідним аналізом приходить до висновку, що визначення подібного роду потрібні тільки, як методологічний прийом, як спосіб дослідження; «Загальні визначення, як що їх не пристосовують до конкретної дійсності, лінійно мертвими, непотрібними абстракціями». А тому що немає «загальних, однаково пристосованих до всіх епох художнього життя, законів», треба йти шляхом діалектичного розгортання загальних визначень та закони дійсного життя мистецтва, в його внутрішній суті, в зв'язках та взаємодіях з рухом суспільного життя в цілому, визначуваним загальними законами історичного матеріалізму. Це, власне, й є конечна мета науки про мистецтво.

П. Сакулін у статті «О возможности помолотических обобщений в истории литературы», добираючись того, щоб «історія літератури зробилася дійсно науковою дисципліною» складає, за допомогою історико-соціологічного метода, іманентно вивчені та казуально пояснені явища літератури в загальну картину історичного розвитку. Не заперечуючи проти того, що «номологічні узагальнення будучи абстрактними положеннями, введеними в конкретних явища, покликані зіграти свою організуючу роль при синтетичній побудові історії літератури, ми, однак, вважаємо, що історія літератури зробиється дійсно науковою дисципліною лише тоді, коли цілком опирається в своїх дослідженнях на метод історичного матеріалізму.

Стаття В. І. Ярхо «границы научного литературоведения» ставить своїм завданням «такі обмеження царини й функцій літературознавства, що дало б йому право на назву незалежної науки й відокремлює б його від інших суміжних наук». Стаття Ярхо не закінчена. Але в ній вже почувається чіткість постановки проблеми й цінність її, через це, незалежно.

Оригінальна й цікава робота Леоніда Просмана «Жанры художественной критики». Просман виходить з положення, що «критика, породжена мистецтвом, тоб то явищем глибокої

життєвої сили, також являє живе мистецтво». Він розуміє під критикою, особливе словесне мистецтво, що його завдання судити про властивості художнього об'єкта, як в літературі так і в інших царинах мистецтва.

Дуже симптоматична й робота Н. Пиксанова на тему «Областной принцип в русском культуроведении». Ставлячи питання, як усвідомити в колі історико-культурних установок відношення центра та країв в історії руської культури, автор признається, що «це питання заставило наукову думку несподівано». Пиксанов категорично висловлюється проти історичної карти літературно-культурних впливів. Ця карта («грубий графік») привела до того, що «в курсі літератури XVIII—IX віків, викладаючи, під іменем руської, літературу великоруську, умовчують про літературу українську. Нї в підручниках шкільних, ані в курсів університетських не можна було толком узнати, що поруч літератури «русської», тоб то великоруської, на протязі тих же довгих двох віків жила й розвивалася література українська, що дала Котляревського, Артемовського-Гулака, Квітку Основ'яненка, Гребінку, Тараса Шевченка.

Поруч адміністративно-політичного районування країв «наша історична думка повинна також енергійно перенести районування старої культури». Так заявляє Пиксанов. Ми можемо до цього додати, що час узко внести деякі корективи й до термінології. Дуже часто, наприклад, добре буває замінити слово «край» словом «республіка», а слово «спарід» словом «нація». Взагалі не завадило б внести більше чіткості в постановку культурних проблем.

Крім того, в журналі вміщено ще низку статей, що заслужують на увагу читачів. Стаття П. С. Когана «СURREALISM» що пояснює виникнення, характер та зміст цієї нової течії у французькій літературі.

Стаття А. В. Луначарського «Новая книга о музыке» детально розглядає видану нашим українським державним книжком А. К. Будиного «Непосредственные данные музыки»; К. А. Кузнецова — «Исторические формы Покторна» й Л. Л. Сабоньева — «Этюды Шопена в освещении закона золотого сечения»; В. Файнгольда — «Проблемы стиха» в «Горе от ума». Проф. А. А. Сидорова — «Русская книга 60-х годов» й інші.

В кінці додаю неоголошені матеріали: велику поему В. Я. Ерссона «Венок сонетов», споминок про Ерссона, Г. Чулкова, стаття М. Гершензона «Платонизм Пушкина», листи Л. Андреева до Неизвестного та листи В. І. Сурикова.

І. ТУРКЕЛЬТАУБ.

порядку. Часом сторінка виписок дає тільки один рядок роману. Він починає роботу, тільки остаточно обміркувавши план в усіх його подробицях. Що до самих способів писання, — мені здається, що він пише без жодного зусилля й, порівнюючи, швидко певне число сторінок, що складають одно викінчене ціле; тому він вертається до пропусків і невеликих зворотів, спинаючись на найменших хибках, старанно добірючи виразів, жадбно шукаючи ідеальної форми. Перший нарис а, так би мовити, ескізом, який він потім розробляє протягом цілих тижнів. Він хоче, щоб сторінка виходила з його рук, немов мармурова дошка з чудовою гравіровкою, що красуватиметься цілі століття. Вічне змагання до досконалості, якесь хороше бажання примушує його ламати голову над кожною стрічкою, цілі місяці б'ється він над незначним виразом, поки, з найцірпішою радістю, не замінить його великим зворотом.

Перехожу до стилю Густава Флобера. Я не бачив ніде чистішої мови. Флобер далеко не прихильник класичного стилю, вагався в формі вузько-граматичної правильності, але він, як я вже сказав, старанно обдумує кожну стрічку, тратаючи часом цілі дні на те, щоб написати ідеально прекрасну сторінку. Він уникає повторювати те саме слово

на протязі тридцяти—сорока рядків. Він всіма способами старається уникнути неприємних подібностей; більш-менш грубого подвоєння еуглозної, а надто рими й повторення однозвучних закінчень, що, на його гадку, найдуже псує чистоту мови.

Я часто чув від нього, що удвоє трудніше написати сторінку доброї прози, ніж сторінку добрих віршів. Проза взагалі визначається невелистю контурів, легкою рухливістю, через яку дуже трудно надати їй солідної форми. Він намагається вплити в ній твердість бронзи й блиск золота.

Густав Флобер завше будить у нас ідею про безсмертне створіння, про могутній порив утворити немирущий твір. Тільки він міг зважитися почати боротьбу з гучною, невідомою мовою, що кожною хвилиною може вярпнути з рук.

Мабуть, його вірією було написати тільки одну книгу за життя: таким чином можна було б безстрашно переробляти й виправляти її; він оддав би був її на суд публіки тільки перед смертю, коли перо само випало б з його ослаблених рук і він не мав би вже сили переробляти її. Він не раз говорив, що кожен письменник здатний створити тільки один художній твір.

N.

МИКОЛА БАЖАН.—«17-й патруль». Поезія. Київ: 1926 р., стор. 67, ціна 50 коп.

Збірка «17-й патруль» на фоні багатьох ан-соко «рекомендованих» і просто рекомендованих збірок сучасних поетів, чи не єдина, що відразу приваблює читача. Річ в тому, що Бажан не водить нас по водянистих преріях шудного ліризму, а відразу захоплює сюжетом.

Особливо це твердження стосується до таких поем автора, як «17-й патруль», «Протигаз» та «Повісти про містера Юза та трамвая Джека». До речі про поеми. Треба визнати, що на поєми наша нова література не така вже й бідна, але за винятком деяких сюжетних поем В. Поліщука, та ще інших поем двох-трьох авторів, всі вони хворіють на хронічне малокров'я і цілковиту відсутність фантазії у їх авторів. Риторика, «переможні вигук», банальщина і нудьга.

Бажан обійшов цю небезпеку. Він любить трагічні сюжети. Той трагізм—трагізм ситуації, і але тріх не нагадує отієї шаблонної патетики, що од пої музи змислюють а нудьги.

Ось поема «Протигаз». Трагічна колізія полягає в тому, що в «п'ятому полку» на три тисячі людей, а лише тисяча масок. Як бути? Що робити? І вагання немає місяці:

«Червоноармієць не знає зрад
до смерті боронять він волю Рад.
І ось зараз і ось тепер
виступає тисяча, двома тисячам смерті.
Дві тисячі в наступ останній підуть
багнетами вирішать—бути чи не бути».

І поема розказує про той останній наступ двох тисяч засуджених на смерть во ім'я революції.

Всю цю поему витримано в тривожному ритмі, що часами нагадує тривожні перебіги ритму «Слово о полку Ігоревім»:

«Ранок чорний обірй окребо
звиростає день козудбатий крест
на небі сонце, сонце на полях
то сонцем зоріє червоный етап.
Сотні очей, як сотні ран,
Сотні сордець, як один барабан».

«17-й патруль» (поема) про колишнього бандіта Сидяка, що смертю своєю викупив свою давню вину перед революцією. «Отжекути динаміт» він пішов назустріч ворожому паничару і разом з ним вилетів у повітря.

Ірім запізаних трьох поем, в книжку ввійшли ще такі речі. «Нісія бойця», «Сонет», «Амобе з Галату». Особливе значення має «Сонет». В цьому поет признається, що «припавши обнізившись і відставши стрів, хоч знаю, — на лавіні буденний час мислечки та відлуги». Хотів він був їх полюбити «полюбити не зміг», бо сильно тяжать над ним думки про «коштіві копів бойових».

Проте не завжди автор звертається до тем минулого. Він не пориває і з сучасністю, тільки та сучасність переломлюється в нього лавією призвуку екзотики далеких країн Африки. («Амобе з Галату») та Америки («...про містера Юза»). Остання річ збудована на ґрунті авантюричного роману, читається легко. В ній хороші місця, особливо після про «Джека і Кеті» (був Джек комуніст і Кеті була комуністкою). Актує враження лише величезна кількість «екзотичних слів» (біфштейн, сателіт, фозе-тот, джаз-банд, мюзік-гол, танго, смовіні, кокаїн, таворин, джін, абсент, старент, кеби, мерседес і т. ін.).

Висновок: хороша книжечка поезій. Такі речі як «Протигаз» і «17-й патруль» безперечно будуть мати успіх в оздобах і робітничих клубках.

І. Шаховець.

Поправка.

до статті «Апологети писаризму» Миколи Хвильового.

Надруковано в останньому розділі: «поляки ніколи б не дали Мицькевича, коли б не попустили орієнтуватися...», треба: «поляки ніколи не дали б Мицькевича, коли б вони орієнтувалися».

Уклялоєвіт № 974.

ШАХИ Й ШАШКИ.

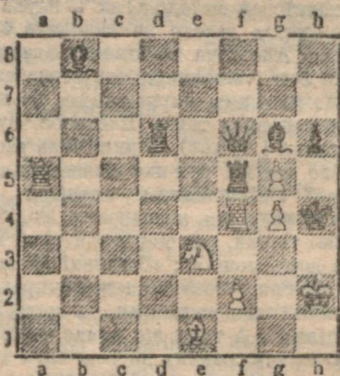
За редакцією І. Л. Янушевича.

Ч. 10. 4 квітня 1926 року.

Умовні значки фігур: Кр—король, Ф—ферзь, Т—тура, С—слон, офіцер, К—кінь, п—пішак.

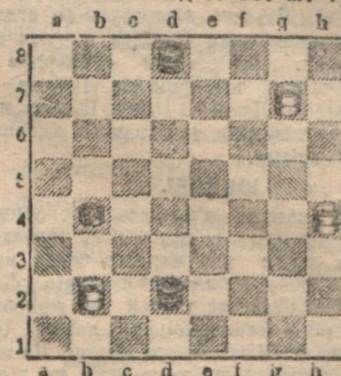
Завдання ч. 10. Ф. Сімковича.

Етюд ч. 10. М. Туманова.

Білі—Кр h2 Та5, f4 Сс1 Ке3 п. f2, g4, g5 . (9)
Чорні—Крh4 Фf6 Тd6, f5 Сb8, g6 п. h6 . . . (7)

Мат за два ходи.

Білі—Д b2, g7, h4 (3)
Чорні—Дd2, d3 ш. b4 (3)

Білі виграють.

Партія ч. 15. Віденська.

Відіграно у Полтаві.

Білі—Г. А. Ластовець.

Чорні—Г. П. Андреев.

1. e2—e4 e7—e5
2. К b1—c3 С f8—c5
3. С f1—e4 К b8—c6
4. d2—d3 d7—d6
5. С c1—e3 С e5: c3
6. f2: c3 Ф d8—h4+
7. g2—g3 Ф h4—h6
8. К c3—d5 Кр c8—d8
9. Ф d1—d2 С c8—e6
10. 0—0—0 К g8—e7
11. h2—b4(?) a7—a6
12. К d5: e7 Кр d8: e7
13. С e4—d5 Л h8—b8
14. К g1—f3 К c6—a7
15. К f3—h4 c7—c6
16. С d5: e6 Ф h6: c6

17. c2—c4 b7—b5
18. К b4—f5 Кр e7—f8
19. c4—c5 d6: c5
20. b4: c5 b5—b4(?)
21. К f5—d6 К a7—b5
22. К d6: b5 Л b8: b5
23. d3—d4 Л a8—d8
24. Кр c1—b2 Ф e6—e7
25. Ф d2—c2 a6—a5
26. Кр b2—b3 a5—a4+
27. Кр b3—c4 Ф e7—e6+
28. d4—d5 e6: d5+
29. Кр c4: b5 b4—b3
30. Ф c2—d3 Л d8—b8+
31. Кр b5—a5 Ф e6—c6

1. Тут найкращий хід 4. Ф d1—g1 на Ф d8—f8 5. К c3—d5 Ф f6: f2+ 6. Кр e1—d1 Кр e8—f8 7. К g1—h3 Ф f2—d4 8. d2—d3 d7—d6 9. Ф g4—h4 і у білих чудова позиція (партія Місес-Чигорін, Остенде 1906 р.).

2. Чорні, обороняючись від спроб на атаку з боку білих, не тільки утворили цілком безпечну позицію для свого короля, але і добилися утворення вихідних пунктів для наступної контратаки.

3. З метою стати на перехолі просуненню пішаків d4

4. Коли узяти пішаків 27. Кр b3: a4 був би мат в чотирі ходи: 27...b1—b3! 28. Кр a3, Ф a7+ і мат за допомогою Ф: a2 Ф c2+.

5. Треба було, звичайно, підійти королем на d3. Партія закінчується красивим фіналом.

6. Коли 29. e4: d5, то Т b5: c5 з виграною ферзю.

7. Коли 31. Кр: a4, то Ф c6+ 32. Кр a3 b4 і виграє.

8. Бо на 32. Тc1 послідує Ф b7 з неминучим матом.

ХРОНІКА. В міжгуртковому турнірі до групи переможців А увійшли гуртки: Будинков Освіт, Будинков Черв. Армії, 1 профшкола, 4 профшкола (2 команди), Харківський Пролетарий, клуб Антошкіна, ГПУ, Донецьких залізниць, Металіст, О руга Зв'язку і клуб ім. Артема.

Вища Рада Фізичної культури оголошує 2 турніри по листуванню: для гуртків (колективний і індивідуальний). У кожному турнірі допускається 10 учасників. Записуватись а також одержувати програми—у секр. шахово-шашечної секції т. А. А. Альохіна, будинки Оксиркиа пом. 79.

В зв'язку з надісланням численних запитань, шахово-шашечна секція КРВК роз'яснює, що в організуванні цих турнірів переліски (індивідуальних) мають право брати участь всі шахісти та шашісти, що живуть на території УСРР, незалежно від того, чи вони члени шахово-шашечних гуртків.

17-го березня у будинкові Червоної Армії почався перший Харківський Запозовий турнір. В турнірі беруть участь 30 представників з усіх частин Харківської запови. Турнір відбувається по групах: організовано три різномасштабні групи на 10 учасників кожну. Товариші, що залили в попередніх групах по 3 перших місця, складають фінальну групу, від наслідку гри в якій залежатиме порядок переможців турніру. 9 переможцям турніру видано були призи коштовними речами й спеціальними пам'ятковими жетонами.

Міжнародний турнір у Земмерінзі (Австрія) закінчився з таким наслідком: Шаліман 12½, Альскін 13, Відмар 12. Німцович і Тартаковер по 11½, Тарраш 10, Рубінштейн 10, Реті—9½, Грюнфельд 9, Яновський 8½, Кмис 6, Трейрал 8, Гильг 6, Вайда 7½, Давидсон 5½, Ете 7, Мішель 4½ і Росселлі 1.

На Всеукраїнській Нараді фізкультури, що скликалася на 20 і 21 березня, голова шахово-шашечної секції ВРФК зробив доклад про підсумки й перспективи шахово-шашечної роботи на Україні.

Всеукраїнський шаховий та шашечний чемпіонати розіграно було в Одесі. Початок турнірів 20-го квітня.

До шахового чемпіонату персонально запрошено: маестро Богатирчука, Вільнера і Руанова а також товаришів Марського, Раузера, Григоренка, Сорокіна, Гуцького, Шапіро (АМССР), Альохіна, Рудника, Ластовця, Балполіта, Фрайлберга і переможця Харківського чемпіонату 1926 року (крім персонально запрошуваних Харківських представників). В кандидати зараховано: т.т. Гердіана, Тихенка, Янчука і другого переможця Харківського чемпіонату. Персонально запрошуваних товаришів повинні не пізніше 10-го квітня повідомити шахово-шашечну секцію ВРФК про свою згоду брати участь у чемпіонаті. Тих, що не поपालуть згаданій заяві до 10 квітня, замінено буде кандидатами.

Докладну програму чемпіонатів і список персонально запрошуваних учасників шашечного чемпіонату наведено буде в дальшому виліті.

Друкарня ВУЦВК'у—«Червоний Друк».